

בארה של תורה

עלון תורני לפרשת השבוע מאת הרב ראובן גולן מח"ם רינונה של תורה

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאכרבים מצוינים

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 174 תמוז ה' תשע"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת ר' יוסף בן מסעוד יששכר ז"ל ע"י בניו הר"ג אביחי שליט"א ודרור הי"ו

פרשת פנחס

ועל כך סיפר הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' (ניב המורה תשס"ד), שהגאון רבי יהודה לייב חסמן שהיה נשיא בית היתומים דיסקין נשא פעם דברים בפני חברי הנהלת המוסד ואמר להם: סוחר המתעסק בספרי קודש ישנים אשר מצויים בהם קרעים שיש בהם שמות הקודש, לא ימלט שתוך כדי עבודתו ידרוך על "שמות". וכך גם אלה שזכו מאת השי"ת לחנך את צעירי הצאן לתורה ויראת שמים ומידות טובות, עסוקים הם ב"נשמות" וזהו המסחר שלהם, וצריכים זהירות יתירה שלא ידרכו ח"ו על נשמות!

"למלמדים כמוך יש תנור מיוחד בגהינום..."

ג. ופעמים נדמה לרב שכבודו ותפארתו יהיו מן התלמידים המוכשרים והמחוננים ולא מהחלשים שצריכים לעמול ולטרוח עד שיבינו כל דבר וענין. ומחמת כן משקיע את אורו ומרצו ב"מוצלחים" שבין תלמידיו. ומסופר על תלמיד חכם שחבירו שהיה מלמד בתלמוד תורה שנים רבות התרברב בפניו אודות התלמידים המוכשרים שיצאו מתחת ידו במשך השנים. "האם מכיר אתה את ראש ישיבה פלונית?" שאל אותו, "הוא היה תלמיד שלי לפני כן וכך שנים, ותראה מה יצא ממנו..." "ואת ראש כולל פלוני אתה מכיר? גם הוא למד אצלי לפני כך וכך שנים, וגם מגיד שיעור פלוני, וכן כמה וכמה רמ"ם ומשגיחים, כולם זכו להדרכתי וצמחו לשם ולתפארת". "אך יודע אתה" המשיך אותו מלמד ואמר "אם בכל מחזור היו לי ארבעים תלמידים, הרי שאת כל כוחותי השקעתי בתלמידים המחוננים והגאונים, ובשאר לא השקעתי כל כך, כי ידעתי שלא יצא מהם הרבה...". השיב לו התלמיד חכם "דע לך שלמלמדים כמוך יש תנור מיוחד בגהינום...", "וכי אותו תלמיד לא היה יוצא ראש ישיבה אם לא היה לומד אצלך, הרי הוא מוכשר וחכם וגם בלעדיך היה זוכה לכך, וכן כל הראשי כוללים והרמ"ם שלמדו אצלך היו מסתדרים בלעדיך. אך מה עם כל התלמידים החלשים שהיו זקוקים לך כל כך כדי להצליח? מדוע הזנחת אותם? הרי אם היית משקיע בהם אפילו חלק ממה שהשקעת במוצלחים היו יכולים לפרוח ולהיות בני תורה ויראי ה' וממשיכים היו לשכון באהלה של תורה. ולכן אין לך להתגאות בזה אלא להצטער על טעותך המרה".

הרב שטיינמן הורה לר"מ "ברגע שתרגיש

שאינך אוהב כל בחור כבנך, פנה את מקומך!"

ד. ולכן מצינו שבכל מקום בתורה נקראים התלמידים "בנים" (ראה דברים ו, ז וברש"י שם). וזאת ללמדנו שכשם שהרב אוהב את בניו צריך הוא לאהוב את תלמידיו, וזהו תנאי בעצם כשירותו להיות רב ומחנך, וכפי שפסק הרמב"ם להלכה בהלכות תלמוד תורה (ה, יב) "צריך אדם להזהר בתלמידיו ולאובהם, שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא". ולפי פשוטו אין לדבר הבנה, כי וכי אם לא יאהב כל כך את תלמידו לא יוכל ללמדו. אלא שמונח כאן היסוד הגניז, שהרב אינו דומה למרצה באוניברסיטה שמלמד חומר ותו לא, אלא שמוטל עליו לעצב את אישיותו הרוחנית של התלמיד ולקדם אותו בתורה ויראה, והוא לא יתכן ללא אהבה וחיבה, כי רק על ידי כן יתאמץ וישקיע בהם את כל כחו, וגם ובעיקר בגלל שיש תלמידים רבים שחיבה זו היא המפתח אל לבם, ובלעדיה אינם יכולים להבין את תלמודם למרות כשרונם ויכולותיהם השכליים.

רב קהילה כעוף המשנה את צבעו וגווניו בזריחה

"יפקוד ה' אלהי הרחוחות לכל בשר איש על העדה" (כו, טז)

א. פירש"י "אמר משה, ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך דעתנו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא טובל כל אחד ואחד לפי דעתו". כי כשם שפרצופיהם אינם שווים כך דעותיהם ותכונותיהם וטבעם אינם שווים, ולכך נדרש מנהיג שסגולתו תהא להבין לרוחו ולאופיו של כל אחד ובדרך זו להנהיגו ברוחניות ובגשמיות. ובמסכת ברכות (ו, ב) אמרו "כיון שנצטרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום [הוא עוף שנקרא כרום, שבשעה שהחמה זורחת משתנה צבעו לכמה גוונים], שנאמר כרום וזולת לבני אדם". ובחושבי גאונים (בעין יעקב) מובא בשם החתם סופר שפירש שגמרא זו עוסקת במי שנתמנה להיות רב, שצריך להתנהג עם כל אחד מבני הקהילה לפי רוחו ואופיו של כל אחד מהם, שיש החפץ בפנים שוחקות ויש בפנים מסבירות ויש בפנים זעופות, ולא תהא הנהגתו בענין אחד עם כולם.

ובדרך זו נראה לבאר את דברי חז"ל במסכת תענית (ח, א) "אם ראת תלמיד שלימודו קשה עליו כברול, בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים". כי יתכן שהרב סבור שארשת פניו הרצינית והנהגתו הקשוחה והקפדנית היא הראויה להתנהג בה בשווה עם כל התלמידים. אך למעשה יש אמנם תלמיד שהוא מספיק חזק ויציב ומסוגל להתקדם גם ללא הארת הפנים של הרב, אך יש תלמיד שהחיוך והפנים השוחקות הם כחמצן ואויר לנשימה עבורו, ומילה טובה ועידוד של רבו יכולה להועיל לו מאד ולדחוף אותו להתקדם הלאה ולהתעלות עוד ועוד. ולכן כשהרב רואה שתלמיד זה אינו מבין את הלימוד יתן אל לבו שאין זה בהכרח מחמת שהתלמיד קשה הבנה, אלא שזקוק הוא לתשומת לב וליחס חם, ולפעמים מספיקה מילה אחת או חיוך אחד של קירבה כדי להוביל את התלמיד להישגים רבים.

אל תדרוך על "שמות" ולא על נשמות

ב. ולאור זאת יתפרשו דברי הגמ' בחגיגה (טו, ב) "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו". כי דמיון זה הנדרש מהרב להיות כמלאך ענינו כפי שפירש"י (בראשית לב') בדברי המלאך ליעקב אבינו "למה זה תשאל לשמי- אין לנו שם קבוע, משתנים שמותינו, הכל לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים", וכך אף הרב צריך לדעת ששליחותו אינה כללית ואחידה, אלא מתחלקת ומתפצלת לעשרות ומאות שליחויות כמנין תלמידיו, וכל תלמיד הוא שליחות בפני עצמה, ובכל שליחות כזו "שמו" של הרב משתנה וגם יחסו לאותו תלמיד, ורק כך דומה הוא למלאך, אך אם אינו עושה כן אלא מנהיג את כולם בשווה הרי שאינו מכיר במהות שליחותו ואינו ראוי להיות מחנך.

ונדמה שאם חלק ממחנכי דורנו היו נותנים דברים אלו אל לבם, "פירות הנושרים" רבים היו נותרים מחוברים לעץ... כי "אבני קודש" הם אשר שתפכנה בראש כל חוצות, ומכל אחד מהם היו עתידים לצאת פירות ופירי פירות של דורות רבים בקדושה ובהרה. ופעמים רבות מדי הולכים כל הפירות העתידיים הללו לטמיון בגלל חוסר עידוד ותשומת לב והבנה אמיתית למצוקות הילד או הנער המתבגר.

עליזה לויזה בת רחל גוילי ע"ה
צרויה בת מרים מיצרפי ע"ה
יוסף בן חביבה עזרן ז"ל

אהובה בת מנחם ירימי ע"ה
נתן בן בנימין בנימין ז"ל
אליהו עמרם בן ימין אוזלאי ז"ל

לענין ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאויה בת תאניה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
צביה בת סרה ע"ה

פגם של בני שנואה נוכן "בני ערבוניא", כשמסביר ומבאר את הלימוד לתלמיד חלש אך דעתו ולבו נתונים לתלמידים המצטיינים ובהם משקיע את עיקר כוחותיו.

רב ששלמד תלמיד שובב מתוך כעס והקפדה גורם לו שיצא לרחוב ויפרוק עול!

ו. ולאור דברי הגר"א כתב בספר אדני הבית להגאון רבי משה פנירי (עמ' 69): "הנה מצוי שיש בכיתה תלמיד טרדן או מפריע, והרב כועס ומקפיד עליו ומחמת כן מלמדו תורה בכעס וחוסר אהבה, וצריך לדעת שממצב כזה נוצרים בני אנוסה ושנואה, כי המלמד קובע בכך בכוחות הנפש של התלמיד נטיה ורגש של שנואה לתורה. ומכאן הוא פשר התופעה הרווחת בדורנו שצעירים נושרים החוצה, אם בכיתה ז' או ח' ואם בישיבה קטנה מחמת שאינם מוצאים טעם בלימוד, אשר חלק גדול נובע מהעובדה שאופן יצירתו הרוחנית של תלמיד זה היתה באופן פגום של בני תשע מידות, שעל ידי כך הוכנס בלבו של התלמיד שנואה וריחוק לתורה, וממילא אינו מרגיש סיפוק בלימוד ומחפש בחוץ את הרגשת החופש ופריקת העול".

הנער הפצוע ששכב ללא הכרה פקח את עיניו כששמע את קולו של רבו אהוב

ז. ונחתום את דברינו במעשה מדהים המלמדנו עד היכן מגיע כוחו של קשר אמיתי ואהב בין רב לתלמיד (הובא ב"לחנך בשמחה" עמ' תקצד). לפני שלושים שנה אירעה תאונה קטלנית שבה נהרגו כמה יהודים יראי שמים. היחיד מהם שניצל בנס היה נער צעיר שנפצע קשה מאד, והרופאים סברו שאין כלל סיכוי להציל את חייו. הנער שכב כמה שבועות בבית החולים ולא תיקשר עם הסובבים אותו, ולא הגיב כלל לפניויותיהם הנרגשות של הוריו ואחיו או מי מחבריו וקרוביו.

בשלב מסוים הגיע למקום אחד הפסיכולוגים הבכירים וכשראה את המצב הקשה ואת חוסר התגובה המוחלט של הפצוע, שאל את בני משפחתו האם מכירים הם אדם כלשהו שהנער אהב בכל נפשו ומאוד. ואמו של הנער השיבה מיד שהאדם המתאים ביותר להגדרה זו הוא "הרבה ברוך", הלא הוא המחנך הנודע רבי ברוך שיש זצ"ל שכיהן באותה שעה כמנהלו של ת"ת ספינקא בבני ברק, והילד אהבו בכל לבו.

הרב שיש הזועק לבית החולים, ובעומדו ליד מיטת הפצוע פנה אליו ואמר ברגש ובדמעה: "רק אתה יודע כמה אני אוהב אותך! רק אתה יודע כמה מצטער אני לראותך במצב שבו אתה נמצא! והנה אני נמצא עתה לצידך, אנא ממך, למענה, אם שומע עתה אותי כעת הרם את יד ימינך!".

מה שקרה באותו רגע החסיר פעימה מליבם של כל הנוכחים. מיד לאחר קריאתו הנרגשת של הרב שיש הרים הנער את ידו הימנית ואף פקח את עיניו! ומאותו רגע חלה הטבה הדרגתית ומשמעותית במצבו עד להבראתו המוחלטת. ומכאן למדנו שלפעמים אהבה כנה ואמיתית של מלמד לתלמידו יכולה לחדור ולבקוע גם במקומות שאפילו הוריו לא יכלו להגיע. ח. ושמעתי מהגאון רבי אברהם יעקבזון רבה של באר יעקב פירוש נפלא על פסוקי תהלים (פרק קמ"ו) "ה' מתיר אסורים, ה' פוקח עורים, ה' זקוף כפופים, ה' אוהב צדיקים". שהנה סיפר כאן דוד בשבחו של השי"ת שמעניק לכל אחד את מה שהוא זקוק לו, ולכאורה אסיר זקוק למי שיתיר וישחרר את כבליו, וכן עיור זקוק לפקחת עיניו, והכפוף זקוק לזקיפה, אך מהו "ה' אוהב צדיקים"? אלא שבא הכתוב ללמדנו שהצדיק זקוק לאהבה כדי שיהיה צדיק... ואף אנו מצוויים ללכת בדרכיו ית' צריכים לדעת שכדי לגולל ילד או תלמיד צדיק נדרשים אנו לאהוב ולאהוב שובב פעם להרעיף אהבה, ובדאי שזרעי אהבה זו יצמיחו פירות מפוארים ב"ה.

וכבר הורה מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן לר"מ בישיבה ששאל כיצד לנהוג עם תלמידיו: "מדי יום עליך לחשוב על כל בחור ולהתבונן האם אתה אוהב אותו כבנך, וברגע שתראה שאינך מרגיש כן, פנה את מקומך!" (מוסף שב"ק ית"נ תש"ע גליון 29). ללמדך שהמשרה-ה"שטעלע" איננה ערך ומטרה בפני עצמו, ותכליתה היא להעמיד תלמידים, ובלי אהבה וקשר חם של אהבה אי אפשר להנחיל תורה לדורות הבאים.

וכן מסופר על הגאון רבי משה טיקוצ'ינסקי [שלימים היה מנהלה הרוחני של ישיבת סלבודקה בבני ברק] שכשהקים את ישיבת מקור חיים בירושלים התעורר בלבו חשש שמא לא יצליח לטפל כדבעי בבחורים ולהדריכם כראוי בדרכי החיים. "אמרתי בלבי" סיפר ברבות הימים לתלמידיו בסלבודקה "שהעובדה שאיני בקי בתורת הפדגוגיה עלולה להיות בעוכריי". וכשביקר בישיבה הגאון רבי יחזקאל סרנא ראש ישיבת חברון, שטח הרב טיקוצ'ינסקי בפניו את לבטיו. הרב סרנא הביט בו ושאל "האם הנך אוהב את הבחורים?", "בודאי" השיב ר' משה אשר אהבתו המופלגת לכל תלמיד היתה מן המפורסמות. וכששמע זאת הרב סרנא אמר "אם כך פטור אתה מכל התורות והשיטות של הפדגוגיה והפסיכולוגיה, כי מי שאוהב את תלמידו מובטח לו ולהם שיגיעו לפיסגת ההצלחה" ("שאיפות" עמ' ס').

בני תשע מידות בלימוד התלמידים

ה. ובספר עיני ישראל להגאון רבי ישראל אליהו וינטרויב (עמ' כז) כתב, שקשר האהבה בין הרב לתלמיד הוא חלק ממסירת התורה, כי גדר הלימוד הוא בבחינת "כנתינתה מסיני", וכשם שהקב"ה מסר לנו את התורה באהבה, כך עלינו למסור את התורה לתלמידנו באהבה, ואם יש חסרון באהבת הרב לתלמידו הרי שיש לו חוסר בעצם מסירת התורה והנחלתה לתלמידו. ואף שלימד תורה הרבה אין זו אלא חכמה בעלמא, ולא תורה, כי אין זה כנתינתה מסיני באהבה רבה.

ויש להעמיק בזה עוד, כי הנה אם נניח שמהותו של רב היא הקניית חומר וידע גרידא כיצד נפרנס את הדין של "אבידת אביו ואבידת רבו, של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (ב"מ לג'), והרי סוף סוף אביו הוא אביו ואיך רבו עדיף עליו? ויסד בזה אדוננו הגר"א (ביאור לתיקו"ז תי' כא, ד"ה על אלין), שכשם שהאב מוליד בזרעו את גוף הבן כך הרב מוליד בדיבורו את רוח התלמיד, כי הדיבור שהוא דבר רוחני נכנס בתלמיד ובונה ומוליד את קומתו הרוחנית. ולכן יותר ממה שמקנה הרב ידע לתלמידו מוליד הוא את רוחו וצביונו. וזה ודאי שמעלת הרוח גדולה ממעלת הגוף, ולכן רבו שהוא אביו מוליד הרוחני קודם לאביו שהוא מולידו הגשמי. וזה שאמר "שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא", שכשם שאביו "הביאו" דהיינו הולידו ועל ידי לידה זו בא לעולם הזה, כך רבו "מביאו" כלומר שמולידו לידה רוחנית ועל ידה מביאו לחיי העולם הבא.

ולכן יש לכל רב ליתן אל לבו שתפקידו אינו רק להעביר ידע או ללמד את דרך הלימוד, אלא להוליד ממש את כל אחד מתלמידיו ולעצב את קומתו הרוחנית. וכשיושבים התלמידים לפניו והוא משמיע בפניהם שיעור או שיחה ידע שאין כאן העברת מידע בעלמא, אלא שרגעים אלו שמדבר בפניהם הם רגעים של הולדה ולידה ועיצוב רוחני של כל תלמיד ותלמיד.

והגר"א לשיטתו (עיני ישראל שם עמ' תקנ"ו) שלימד התלמידים הוא כלידה ממש, השווה את היחס בין הרב לתלמידו למה שאמרו (נדרים כ, ב) לגבי בני תשע מידות, שצריך זהירות בהנהגת האב והאם שלא יהיו וולדותיהם פגומים או מקולקלים בנפשם, ויש מהם הנקראים "בני שנואה" ו"בני אנוסה", שכל אלו הם סיבות שיהיה גם בתשתית נפש הולד אשר עשוי לקבל את אופיו. וכן הוא ממש במלמד את בן חבירו תורה שהוא בגדר מולידו, שצריך שילמדנו בחיבה ואהבה, כי אם ילמד מתוך כפייה ואונס יהיה פגם של בן אנוסה בתלמיד, וכן אם מלמדו מתוך שנואה יוצר

שיחות חיזוק והשקפה מהרב ראובן גולן בעמדות ובאתר קול הלשון, ובטל' 03-6171001 [הקש 1-1-2-48-1-1]. השיעור המרכזי נמסר ביום ה' בשעה 16:45, ובשידור חי בקול הלשון. לקבלת העלון מדי שבוע שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

תן ידך חיים למורי ההוראה של מחרי בשלושת הכוללים שבמוסדותינו לומדים עשרות אברכים השוקדים על תלמודם מזה שנים לאומיקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ועברו בהצטיינות רבה את מבחני ההסמכה ש"ע הרבנות הראשית, ורבים מהם כבר משמשים כפועל כמורי הוראה ורבני קהילות. בידך להיות שותף בתורתם, וליטול חלק בזכויות הנשגבות של תלמודם, ולהעמיד כמו ידך את מורי ההוראה של הדור הבא!

ניתן לחתום על הסכם יששכר זיבולון עם אברך תלמיד חכם שיקדיש לימודו להצלתך ולרפואה וברכה לך ולבני ביתך, ולעילוי נשמת יקיריך.

לפרטים: משרד: מרגולין 12 ת.ד. 15034 רחובות, טל' 08-9452903, פקס 08-9452903-8-153. ה"ן דואר 8795528, ה"ן פאג' 014680 סניף 174, כ"יל dar.tora613@gmail.com. המוסד מוכר לצרכי מס לפי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה.

לע"נ פנינה בת שרה כהן ע"ה ע"ה בנה מאיר הי"ו ♦ יששכר בן יהודה ז"ל ע"י חובשי ♦ שמעון בן עיון ז"ל ♦ אוהד חיים בן יהודית מרחבי ז"ל

זוהרה בת סולטנה בוגנים ע"ה ע"י הארוש
בניטה בת כמזנה חדד ע"ה ע"י הארוש
חיים בן הנה ושלום מרחבי ז"ל

שמעון בן סעיד ז"ל ע"י גב' מועלם
ישראל בן שמעון ע"י גב' מועלם
מכלוף בן מרים אסולין ז"ל

יורם שמואל בן חיים ואסתר רזה ז"ל
מרלן חיה בת אודס בניטה ע"ה
שלמה בן שמעה ואדעי ז"ל